

OPINTOKESKUSTEN LAATU- JA VAIKUTTAVUUS -RAPORTTI 2025

Opintokeskukset
STUDIECENTRALERNA

TEKSTI
Anna Kirstinä
Jutta Lithovius
Mia Valanne

TAITTO JA ULKOASU
Joni Sivonen

KANNEN VALOKUVA
Tiiu Kaitalo

Opintokeskukset ry 2026

SISÄLLYS

1. JOHDANTO 4

2. OPINTOKESKUKSET OSANA SUOMALAISTA KOULUTUSJÄRJESTELMÄÄ 5

3. TOIMINTAYMPÄRISTÖ 2025 9

3.1. Demokratian kriisi 9

3.2. Vaikuttavuuden osoittaminen ja ulkoiset selvitykset 11

4. OPINTOKESKUSTEN YHTEINEN LAATU- JA VAIKUTTAVUUSTYÖ 13

4.1. Järjestelmätason kehittäminen 13

4.2. Koulutustoiminnan laatu ja arviointi 13

5. OPINTOKESKUKSET KANSALAISYHTEISKUNNAN OPPILAITOKSINA 15

5.1. Opintokeskusten kansalaisyhteiskuntatehtävä 15

5.2. Järjestöt oppimisympäristöinä 16

6. SIVISTYS, OPPIMINEN JA OSAAMINEN 18

6.1. Opintokeskusten koulutukset 2025 18

6.2. Opintokeskusten opiskelijat 23

6.3. Maahan muuttaneiden koulutus 27

6.4. Opintokeskusten koulutusten vaikutuksia 30

7. OPINTOKESKUSTEN PEDAGOGINEN TUKI KANSSAJÄRJESTÄJILLE 32

7.1. Opintokeskusten pedagogiset resurssit 32

7.2. Opintokeskusten pedagoginen tuki ja pedagoginen viitekehys 33

7.3. Järjestöjen osaamisen kehittyminen opintokeskusten tuella 35

8. OPINTOKESKUSTEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSTYÖTÄ 2025 37

9. KESTÄVÄ KEHITYS JA EKOSOSIAALINEN SIVISTYS 39

LÄHTEET 41

1. JOHDANTO

Opintokeskusten laatu- ja vaikuttavuusraportti julkaistaan nyt kolmatta kertaa aiempaa laajempana ja tilastollisesti kattavampana. Raportti käsittelee opintokeskusten vuoden 2025 toiminnan laatua ja vaikuttavuutta peilaten sitä vapaan sivistystyön ja aikuiskoulutuksen perustehtävään sekä ajankohtaisiin julkaisuihin ja raportteihin. Raportti kuvaa opintokeskusten toiminnan panoksia, tuotoksia ja vaikuttavuutta sekä niiden merkitystä yhteiskunnassa.

Raportissa on tilastoja sekä valtionosuudella järjestetystä koulutustoiminnasta, jonka tiedot tulevat Opetushallituksen keräämistä opintokeskusten kustannuksista ja suoritteista, että Tilastokeskuksen keräämiä tilastoja, jotka kattavat laajemmin koko opintokeskusten toiminnan rahoittajasta riippumatta. Tästä syystä kaikki tilastojen luvut eivät ole vertailtavissa keskenään.

Vuoden 2025 raportin keskeiset huomiot

- Opintokeskukset järjestivät koulutusta 283 Suomen kunnassa eli opintokeskusten koulutustoiminta kattoi lähes koko Suomen. Kuntia oli Suomessa 308 vuonna 2025 eli opintokeskusten koulutuksia järjestettiin 92 % Suomen kunnista. (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025)
- Opintokeskusten koulutuksista 29 % oli aiheeltaan kansalais- ja järjestötoimintaa. Näihin koulutuksiin osallistui myös eniten opiskelijoita, 35 % kaikista opintokeskusten opiskelijoista. Opintokeskusten rooli järjestöjen oppilaitoksena näkyy siis paitsi toimintarakenteessa, myös koulutusten aiheissa. (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025)
- Vuosi 2025 oli opintokeskuksissa rahoitusleikkausten ja selvitysten vuosi. Hallinnollinen työ ja huoli taloudesta vaati poikkeuksellisen suuren huomion opintokeskusten toiminnassa.
- Opintokeskusten pedagogisesta tuesta tehtiin tutkimusta ja käytiin yhteistä keskustelua. Opintokeskusten pedagoginen tuki järjestöille ja yhdistyksille on keskeistä koulutusten laadulle ja sitä halutaan kehittää. Pedagoginen tuki nähdään opintokeskuksissa laajana ja sitä tapahtuu monella eri tasolla. (Lithovius 2026, 32, 33)

2. OPINTOKESKUKSET OSANA SUOMALAISTA KOULUTUSJÄRJESTELMÄÄ

Opintokeskukset ovat yli 100 vuotta Suomessa toimineita vapaan sivistystyön oppilaitoksia, jotka ovat osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Opintokeskukset tukevat järjestöjen omaehtoista oppimista ja kouluttautumista. Opintokeskusten toimintaa säätelevät laki ja asetus vapaasta sivistystyöstä.

Lain mukaan vapaan sivistystyön tehtävät ovat:

- yhteiskunnan eheys
- tasa-arvo
- moniarvoisuus
- kestävä kehitys ja
- monikulttuurisuus

Laki määrittelee erityisesti opintokeskusten tehtäviksi:

- aktiivisen kansalaisuuden
- demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistämisen
- hyvinvoinnin
- elinikäisen oppimisen

Valtio on rahoittanut opintokeskusten opintotoimintaa vuodesta 1921. Opintokeskusten perusrahoitus tulee opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuudesta. Lisäksi opintokeskukset toteuttavat koulutustoimintaa muun muassa valtionavustuksilla sekä hanke- ja säätiörahoituksilla.

> Tässä raportissa on tilastoja sekä valtionosuudella järjestetystä koulutustoiminnasta, jonka tiedot tulevat Opetushallituksen keräämistä opintokeskusten kustannuksista ja suoritteista, että Tilastokeskuksen keräämiä tilastoja, jotka kattavat koko opintokeskusten toiminnan rahoittajasta riippumatta. Tästä syystä luvut poikkeavat toisistaan.

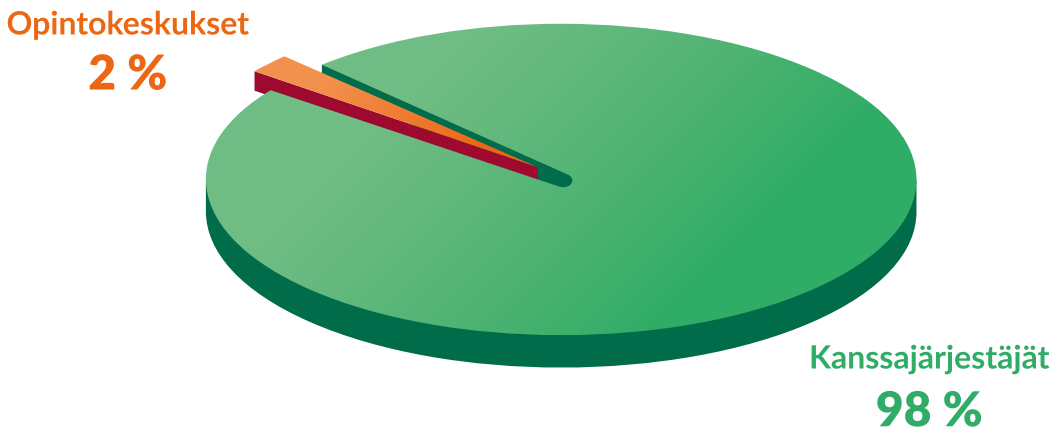
Suomessa on 11 opintokeskusta, jotka nimetään kuvassa 1. Opintokeskukset ovat valtakunnallisia oppilaitoksia, joilla oli työntekijäresurssia yhteensä 115 henkilötyövuotta vuonna 2025 (Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2025). Kunkin opintokeskuksen ylläpitäjä on yhdistysmuotoinen sivistysliitto, jolla on jäsenjärjestöjä. Opintokeskusten sivistysliitoilla oli 365 jäsenjärjestöä vuonna 2024. Jäsenjärjestöt

ovat puolueita, ammattiliittoja sekä kansalais- ja kulttuurijärjestöjä. Ne voivat olla valtakunnallisia, alueellisia ja/tai paikallisia yhdistyksiä sivistysliittojen omien linjausten mukaisesti.

Kuva 1. Suomessa toimivat opintokeskukset vuonna 2025.

Opintokeskukset järjestävät koulutuksia sekä itse että järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Näitä järjestöjä ja yhdistyksiä kutsutaan opintokeskuksissa koulutuksen kanssajärjestäjiksi. Vuonna 2025 opintokeskusten koulutuksista 98 % oli kanssajärjestäjien kanssa toteutettuja koulutuksia. (Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2025)

Kaavio 1. Valtionosuudella järjestettyjen koulutusten opetustuntien jakautuminen vuonna 2025.

Rakenteensa ansiosta opintokeskukset kouluttavat laajasti suomalaisen kansalaisyhteiskunnan toimijoita ja niitä voidaan kutsua myös demokratian oppilaitoksiksi. Opintokeskuksissa koulutetaan tämän ajan ja tulevaisuuden vapaaehtoistoimijoita, luottamushenkilöitä, päättäjiä, yhteiskunnan rakentajia ja vaikuttajia. UNESCOn aikuisoppimista ja -koulutusta koskeva suositus suosittelee edistämään osallistumista, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta (UNESCO 2016, 6). Nämä teemat ovat leimallisia opintokeskusten koulutuksille.

Opintokeskusten jäsenjärjestöt tuottavat vapaaehtoisvoimin esimerkiksi kriisiauttamisen, palo- ja pelastustoiminnan sekä sosiaali- ja terveysalan palveluita. Ne luovat merkityksellistä, yhteisöllistä ja yhteiskuntaan rakentavasti vaikuttavaa elämää mm. kulttuurin, liikunnan, uskonnon, varautumis- ja pelastustoiminnan, vertais- ja kokemustoiminnan, monikulttuuristen yhteisöjen, ihmisoikeuksien ajamisen ja maaseudun elävöittämisen kautta. Opintokeskusten toimintarakenne kuvataan kuvassa 2.

Kuva 2. Opintokeskusten toimintarakenne.

Opintokeskusten yhteinen kattojärjestö on Opintokeskukset ry. Siihen kuuluvat kaikki 11 opintokeskusta. Järjestöllä ei ollut työntekijöitä vuonna 2025. Hallituksen muodostivat opintokeskusten rehtorit. Opintokeskukset ry:llä oli neljä opintokeskusten työtekijöistä koostuvaa työryhmää vuonna 2025: KOTO-ryhmä, Laatu- ja vaikuttavuusryhmä, Talous- ja hallintoryhmä sekä Viestintäryhmä. Lisäksi osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta kiinnostuneet opintokeskusten työntekijät tapasivat vapaamuotoisena verkostona.

3. TOIMINTAYMPÄRISTÖ 2025

3.1. DEMOKRATIAN KRIISI

Opintokeskusten toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa, johon sopeutuminen on välttämätöntä. Opintokeskusten toimintaa ja yhteistyötä koulutusten kanssajärjestäjien kanssa kehitetään jatkuvasti, jotta koulutusten tuottama osaaminen vastaa ajanmukaisiin tarpeisiin.

Opintokeskukset ovat järjestöjen ja sitä myötä kansalaisyhteiskunnan ja demokratian oppilaitoksia (kts. kuva 2). Opintokeskusten koulutukset tehdään järjestöille, järjestöjen kanssa ja järjestöjen kautta. Economist Intelligence Unitin (EIU) mukaan demokratia heikkenee sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti. Demokratiaindeksistä on nähtävissä, että demokratioiksi luokiteltujen maiden määrä on vähentynyt ja vastaavasti ”autoritääristen hallintojen” määrä on noussut noin 20 vuoden aikana. Suomen sijoitus on pudonnut sijalta 5 sijalle 6. Suomessa poliittiset rakenteet toimivat hyvin, mutta suurin ongelma on kansalaisten osallistuminen. On käynnissä vuonna 2007 alkanut demokratian taantuma. (EIU 2025, 15, 22)

Tässä tilanteessa olisi erityisen tärkeää huolehtia osaavasta kansalaisyhteiskunnasta ja tukea demokratiaa. Aikuisten oppiminen ja koulutus on myös ihmisoikeus ja yhteinen hyvä. Ne ovat olennainen osa demokraattisia yhteiskuntia ja rakenteita. (EAEA 2024, 4) UNESCOn aikuisoppimista ja -koulutusta koskevassa suosituksessa todetaan, että UNESCOn jäsenmaiden tulisi lisätä rahoitusta aikuisten oppimiselle ja koulutukselle. Suosituksessa tunnistetaan yhtä lailla niin tutkintoon johtavan, vapaan sivistystyön kuin arkioppimisenkin tärkeys. Näiden kautta aikuiset kehittävät ja rikastuttavat kykyjään elää ja työskennellä sekä omaksi hyödykseen että yhteisöjensä, organisaatioidensa ja yhteiskuntien hyväksi. (UNESCO 2016, 6, 10)

Opintokeskusten valtionrahoitusta on sitä vastoin leikattu voimakkaasti parin viime vuoden aikana. **Vuonna 2024 opintokeskuksiin kohdistui noin 23 % leikkaus ja vuonna 2025 opintokeskusten ylläpitäjien, sivistysliittojen, valtionrahoitusta leikattiin noin 18 %. Lisäksi järjestöihin kohdistui rahoitusleikkauksia, jotka vaikuttivat opintokeskusten järjestöjen, kanssajärjestäjien toiminta- ja oppimismahdollisuuksiin**. Vuonna 2025 opintokeskuksia uhkasivat edelleen lisäleikkaukset. Opintokeskukset ry:n kannanoton (12.8.2025) mukaan opintokeskusten rahoituksen leikkaus uhkaa demokratiaa, kansallista varautumista ja kansanterveyttä.

”Uusi leikkaus heikentäisi edelleen opintokeskusten edellytyksiä kouluttaa kaikkialla Suomessa. Matalan kynnyksen joustava ja ajan haasteisiin vastaava opintokeskusten ja järjestöjen yhdessä toteuttama koulutus on tärkeä ja kustannustehokas investointi Suomen kasvuun ja kehitykseen. Sivistysbarometrin 2024 mukaan yli 80 % jo opintokeskuksissa opiskelleista pitää opintokeskuksia tärkeinä suomalaisten kouluttautumisessa läpi elämän. Opintokeskukset toimivat kaikkialla Suomessa ja samalla pitävät yllä paikallisen yhdistystoiminnan, hyvinvoinnin, kriisinkestävyyden ja asukasdemokratian osaamista.”

–Opintokeskukset ry, 2025

Suomessa perustelut sille, miksi sivistystyötä tehdään Suomessa lain ja valtiovallan alaisuudessa, löytyy perustuslaista. Suomen perustuslaissa (731/1999 16 §) on määritelty jokaiselle sivistysoikeudet, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada muutakin kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. (Lithovius 2025, 9)

Myös UNESCOn mukaan jäsenvaltioiden tulisi omat erityisolosuhteensa, hallintorakenteensa ja perustuslailliset säännöksensä huomioon ottaen edistää osallistumista, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta siten, ettei ketään suljeta aikuisten oppimisen ja koulutuksen ulkopuolelle ja että laadukkaita oppimismahdollisuuksia on tarjolla kaikille heidän erilaisista sosiaalisista, kulttuurisista, kielellisistä, taloudellisista, koulutuksellisista ja muista taustoistaan riippumatta. (UNESCO 2016, 11)

Kansalaisyhteiskunnan kantava voima ovat vapaaehtoiset, jotka toimivat kaikkialla Suomessa moninaisissa järjestöissä ja yhdistyksissä. Opintokeskukset kouluttavat laajan joukon vapaaehtoisia vuosittain. Suomalaisista vajaa puolet on osallistunut vapaaehtoistoimintaan viimeksi kuluneen vuoden aikana, selviää Kansalaisareenan, Opintokeskus Siviksen ja Kirkkohallituksen Taloustutkimuksella keväällä 2024 teettämästä Vapaaehtoistoiminta Suomessa -kyselystä. (Fields 2024)

”Vapaata sivistystyötä tarkastellaan liian usein vain kevyen harrastustoiminnan kuvakulmasta. Samalla unohtuu, että järjestökoulutus tukee yhteiskunnassa yhteisöjen ja yksilöiden resilienssiä ja auttamisvalmiutta. Järjestöjen koulutus vahvistaa kansalaistaitoja ja luo pohjan vapaaehtoistoiminnalle. Opintokeskusten pedagogista taitavuutta on luoda yhteisöllisyyttä ja vahvistaa osallistujien osaamista ja motivaatiota toimia yhteiseksi hyväksi.”

– Marita Salo ja Anna-Karin Öhman, 16.4.2025

3.2. VAIKUTTAVUUDEN OSOITTAMINEN JA ULKOISET SELVITYKSET

Opintokeskuksiin ja vapaaseen sivistystyön kohdistui hyvin paljon selvityksiä vuonna 2025. Opintokeskukset kehittivät myös itse laadun ja vaikuttavuuden näkyväksi tekemisen tapoja. Tätä työtä pidettiin tärkeänä ja sen toivotaan vahvistavan ymmärrystä opintokeskusten tekemästä työstä yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla.

Vuonna 2025 työnsä aloitti opetus- ja kulttuuriministeriön Vapaan sivistystyön tulevaisuustyöryhmä. Sen tavoitteena on muun muassa laatia ehdotus vapaata sivistystyötä koskevan lainsäädännön, rahoitusjärjestelmän sekä rakenteiden uudistamiseksi ja vahvistamiseksi. Työryhmä laatii vapaan sivistystyön nykytilan kuvauksen ja tavoitetilan kuvaamaan vapaan sivistystyön koulutustehtävää, tarkoitusta ja tavoitteita koulutusjärjestelmässä ja yhteiskunnassa. Työryhmä tekee tarvittavat kehittämisehdotukset tavoitetilan saavuttamiseksi. Tarkastelussa huomioidaan vapaan sivistystyön yhteiskunnallisen merkitys ja tunnettuus. (Vapaan sivistystyön tulevaisuustyöryhmä)

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteuttaa vuosina 2025–2026 vapaan sivistystyön yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja saavutettavuus -arvioinnin. Arvioinnissa ovat mukana kaikki vapaan sivistystyön oppilaitokset ja sen kohteena on vapaan sivistystyön lainsäädännön (L632/1998) mukainen, ei-tutkintotavoitteinen toiminta.

Arvioinnin tehtävänä on lisätä yhteistä ymmärrystä vapaan sivistystyön yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja saavutettavuudesta suhteessa vapaan sivistystyön lakisääteisiin tavoitteisiin ja valtioneuvoston koulutuspoliittisen selonteon (Valtioneuvosto, 2021) linjauksiin. Siinä myös luodaan vapaan sivistystyön oppilaitoksille työkaluja vaikuttavuuden mittaamiseen ja näkyväksi tekemiseen. (Vapaan sivistystyön yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja saavutettavuus –arviointi 2025–2026, hankesuunnitelma) Karvin arvioinnilla on toisin sanoen ollut osin samoja tavoitteita kuin opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuustyöryhmällä.

Tulevaisuustyöryhmän ja Karvin arviointi- ja kehittämistöiden lisäksi vapaan sivistystyön tietopohjaa vahvistettiin lukuisilla käynnissä olleilla ja valmistuneilla opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen selvityksillä. Vuonna 2025 valmistuivat muun muassa seuraavat selvitykset: Digiä ikä kaikki?: Ikäihmisten digitaidot ja -syrjäytyminen koronapandemian aikana ja koronapandemian vaikutukset vapaan sivistystyön oppilaitosten varautumiseen (OKM:n julkaisuja 2025:22), Kestävän kehityksen nykytila vapaan sivistystyön oppilaitoksissa (Lappalainen 2025: 8) sekä Selvitys digitalisaation nykytilasta vapaan sivistystyön oppilaitoksissa (OKM:n julkaisuja 2025: 17). Lisäksi ilmestyi ruotsinkielinen sivistysbarometri Bildningsbarometren 2025 (Bildningsalliansen rf).

Vuoden 2025 aikana käynnissä oli lisäksi mm. selvitys ikäihmisten sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta 2020-luvulla (OKM, 2025), selvitys oppijapohjaiseen

tiedonkeruuseen siirtymisestä vapaassa sivistystyössä (2025–2026 OKM), PIAAC – Osaava Suomi (2025–2027 Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto) sekä vankien perustaitovalmennuskokeilu (2024–2025, Jotpa). Lisäksi käynnistymässä oli selvitys elinikäisestä ohjauksesta vapaan sivistystyön oppilaitoksissa, selvitys vapaan sivistystyön kielikoulutuksesta, tunnettuudesta, rahoituksen kehityksestä 1998–2005, lainsäädännöstä ja rahoitus- ja lupajärjestelmästä keskeisissä verrokkimaissa, oppijapalautteen keräämisestä sekä väestörakenteen muutoksen ennakoiduista vaikutuksista vapaaseen sivistystyöhön. Vuonna 2025 työnsä aloitti myös opetus- ja kulttuuriministeriön asettama opintokeskustyöryhmä, jonka tehtävänä on selvittää opiskelijoille maksettujen matka-, majoitus- ja ruokailukustannusten laajuutta opintokeskusten keskuudessa ja näiden kustannusten vaikutusta opintokeskusten opintotoimintaan.

Voidaan sanoa, että vuosi 2025 oli opintokeskuksissa rahoitusleikkausten ja selvitysten vuosi. Hallinnollinen työ ja huoli taloudesta vaati poikkeuksellisen suuren huomion opintokeskusten toiminnassa. European Association for the Education of Adults EAEA:n Suomen maaraportin 2024–2025 mukaan suomalaisessa aikuiskoulutuksessa tehtiin kehittämistyötä paljon, mutta kaiken kaikkiaan aikuiskoulutuksen tilanne heikentyi johtuen pääosin alaan kohdistuneista suurista rahoitusleikkauksista.

4. OPINTOKESKUSTEN YHTEINEN LAATU- JA VAIKUTTAVUUSTYÖ

4.1. JÄRJESTELMÄTASON KEHITTÄMINEN

Opintokeskukset ry oli kumppanina vuonna 2025 alkaneessa Erasmus+ -rahoitteisessa hankkeessa Q ALE – Quality Assurance in Non-formal Adult Learning and Education. Hankkeessa luotiin matalan kynnyksen laadunhallinnan työkaluja eurooppalaisen non-formaalin aikuiskoulutuksen, myös opintokeskusten ja niiden kanssajärjestäjien, käyttöön. Hankkeen muut kumppanit olivat European Association for the Education of Adults (EAEA), Stowarzyszenie Trenerskie Organizacji Pozarządowych Puolasta ja Pucko otvoreno uciliste Varazdin Kroatiasta.

Vuoden 2025 aikana luotiin opintokeskusten yhteinen vaikuttavuusluokitus, joka on otettu käyttöön vuoden 2026 alusta. Vaikuttavuusluokitus tuottaa tietoa koulutusten yhteisövaikutuksista seuraavissa luokissa: yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen, järjestön/yhdistyksen toiminnan ja osaamisen vahvistaminen, oikeudenmukaisen yhteiskunnan edistäminen, kestävän kehityksen edistäminen, moninaisuuden, tasa-arvon tai yhdenvertaisuuden edistäminen sekä kulttuurienvälisen ymmärryksen vahvistaminen. Opintokeskuksille on luotu myös yhteinen koulutuksen jälkipalautemalli, jolla voidaan arvioida järjestökoulutuksen tuottamia tuloksia ja vaikutuksia.

Luokituksen tavoitteena oli tehdä näkyväksi yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tasoa opintokeskusten koulutuksissa. Vapaalle sivistystyölle yhteisesti luodut mittarit lähtevät useimmiten yksilötason vaikutuksista, mikä on vain yksi taso opintokeskusten koulutusten tuottamasta vaikutuksista. Tästä syystä oli tarpeen luoda myös uusia mittareita.

Opintokeskusten laatu- ja vaikuttavuustyö on toteuttanut osaltaan UNESCOn aikuisoppimista ja -koulutusta koskevaa suositusta (2016, 6), jossa kehotetaan UNESCOn jäsenvaltioita parantamaan aikuisten koulutuksen laatua.

4.2. KOULUTUSTOIMINNAN LAATU JA ARVIOINTI

Koulutusten vaikutuksia arvioidaan erityisesti koulutuspalautteen avulla. Kanssajärjestettyä koulutustoimintaa määrittelee opintokeskuksissa laadukkaat prosessit, jotka toistuvat samanlaisina yhdistyksestä riippumatta. Yhdistystoimijat saavat monenlaista pedagogista ja hallinnollista tukea opintokeskuksista. Opintokeskuksissa annetaan myös henkilökohtaista, räätälöityä tukea yhdistystoimijoille tarpeen mukaan. Pedagogista viitekehystä ja siihen liittyviä arvoja (luku 7.2) toteutetaan myös opintokeskusten ja yhdistysten välisessä vuorovaikutuksessa.

Opintokeskukset ovat oppivia organisaatioita, joissa jatkuva kehittäminen on oleellinen osa arjen prosesseja. Kehittämistyön tueksi kerätään tilastoja ja palautteita, luodaan laadukkaan koulutuksen kriteerejä ja huolehditaan koulutussuunnittelun oppijalähtöisyydestä. Myös opintopisteytettyjen koulutusten suunnittelun prosessit tukevat koulutusten laadun varmistusta. (Lithovius 2026, 33)

Opintokeskukset ry:llä on laatu- ja vaikuttavuustyöryhmä, jossa laadun ja vaikuttavuuden näkökulmia ja prosesseja kehitetään myös yhteisesti koko opintokeskuskentälle jakamalla hyviä käytänteitä ja tuottamalla yhteisiä tapoja mitata tuotettua laatua ja vaikuttavuutta.

5. OPINTOKESKUKSET KANSALAISYHTEISKUNNAN OPPILAITOKSINA

5.1. OPINTOKESKUSTEN KANSALAISYHTEISKUNTATEHTÄVÄ

Opintokeskuksille on laissa määritelty tehtäväksi toimia aktiivisen kansalaisuuden sekä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistämiseksi (Laki vapaasta sivistystyöstä 1998/632 §2). Opintokeskukset ovat opintotoiminnallaan kehittämässä ja tukemassa kansalaisyhteiskuntaa eli omaehtoista yhteisöllistä toimintaa, jolla rakennetaan yhteistä hyvää (kansalaisyhteiskunta.fi) sekä turvaamassa jokaisen oikeutta osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (Suomen perustuslaki 1999/731 §2). **Tästä syystä opintokeskuksia kutsutaan myös demokratian ja kansalaisyhteiskunnan oppilaitoksiksi**.

> *”Tulevaisuuden vaikuttajat-koulutus edistää demokratiataitoja, aktiivista kansalaisuutta ja vahvistaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta lisäämällä osallistujien ymmärrystä päätöksenteon instituutioista ja prosesseista niin kunnallisella, valtakunnallisella kuin eurooppalaisella tasolla, ja antamalla välineitä vaikuttavaan viestintään ja argumentointiin.”*
>
> *– TSL-opintokeskus*

Opintokeskukset tarjoavat osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tukevia koulutus- ja oppimismahdollisuuksia sekä työelämätaitoja ja perustaitoja vahvistavaa koulutusta. Osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tukevien koulutusten tarjoaminen on erityisesti opintokeskusten koulutustoiminnan erityispiirre järjestöjen oppilaitoksena. Vapaatavoitteinen koulutus antaa ihmisille valmiuksia olla yhteiskunnallisesti aktiivinen ja antaa oma panoksensa esimerkiksi oikeudenmukaisemman maailman edistämiseen, tasa-arvon toteutumiseen ja ympäristönsuojeluun (UNESCO 2016, 7). Osaamisen kehittäminen ja transformatiiviseen oppimiseen kuuluva reflektointi ovat välttämättömiä muutoksiin sopeutumiseksi ja niiden ennakoimiseksi (EAEA 2024, 5).

> *”Olen saanut koulutuksen kautta luottamusta vaikuttamisen merkitykseen ja kuullut toisten kannustavia tarinoita ja onnistumisia sekä oppinut toisilta. Verkostoituminen on todella tärkeää toimintakyvyn kannalta ja se, että on muitakin, jotka uskovat asiaan. Maailmanparannusta ei voi tehdä yksin, joten tärkeintä antia on se, että löytää yhteisön.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, KSL-opintokeskus*

Vastuullinen ja rakentava aktiivinen kansalaisuus perustuu ihmisoikeuksien kunnioittamiselle demokratian perustana. Rakentava osallistuminen tarkoittaa halukkuutta osallistua kansalaistoimintaan ja demokraattiseen päätöksentekoon. Kansalaistaidot pitävät sisällään sosiaalisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden, sukupuolten tasa-arvon ja yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden tukemisen, kestävien elämäntapojen edistämisen sekä rauhan ja väkivallattomuuden kulttuurin vahvistamisen. Siihen kuuluu myös valmius kantaa vastuuta ympäristöstä sekä edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta. (European Commission 2019, 12)

Aikuiskoulutuksella on joustavuutta käsitellä kriittisesti esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoon, rasismiin ja ympäristön kestävyyteen liittyviä kysymyksiä. Tietoiset ja kriittisesti osallistuvat aikuiset, jotka ymmärtävät monimuotoisuuden, osallisuuden ja kestävyyden arvon, ovat paremmin varustautuneita toimimaan aktiivisesti kohti demokraattisempaa, osallistavampaa ja oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. (EAEA 2024, 17)

5.2. JÄRJESTÖT OPPIMISYMPÄRISTÖINÄ

Järjestöt ovat oppimisympäristöjä, joissa ihmiset voivat kehittää omaa osaamistaan yhdessä muiden kanssa. Järjestöt tarjoavat yhteisöjä, joissa ihmiset pääsevät hyvin matalalla kynnyksellä toteuttamaan itselleen merkityksellisiä tehtäviä, esimerkiksi vapaaehtoistoimintaa tai luottamustehtäviä. Koulutuksella luodaan riittävät valmiudet toimia erilaisissa järjestötehtävissä ja vaikuttaa yhteiskunnan asioihin. Järjestötoimintaan osallistumalla koulutuksen tuottamaa osaamista on mahdollista syventää ja laajentaa elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti.

> *”Yhdistystoiminnan verkkokurssit ovat käyttövalmiita koulutuspaketteja Siviksen jäsenjärjestöille heidän omien jäsentensä kouluttamiseen. Kurssit on suunnattu yhdistyksen toimijoille, esimerkiksi hallituksen jäsenille tai vapaaehtoisille. Kurssien käytännönläheisten tehtävien kautta osallistujat pääsevät konkreettisesti soveltamaan oppimaansa omaan yhdistykseen. Verkkokurssit saavatkin usein kiitosta siitä, että niistä on suoraan hyötyä oman yhdistyksen toimintaan.”*
>
> *– Opintokeskus Sivis*

Opintokeskukset tekevät koulutusyhteistyötä kattavasti monenlaisten kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Opintokeskusten kanssajärjestäjät ja jäsenjärjestöt voidaan lajitella seuraaviin kategorioihin:

- poliittiset puolueet ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen yhdistykset
- ammattiliitot ja muut ammattiin liittyvät yhdistykset
- sosiaali- ja terveysalan järjestöt ja yhdistykset

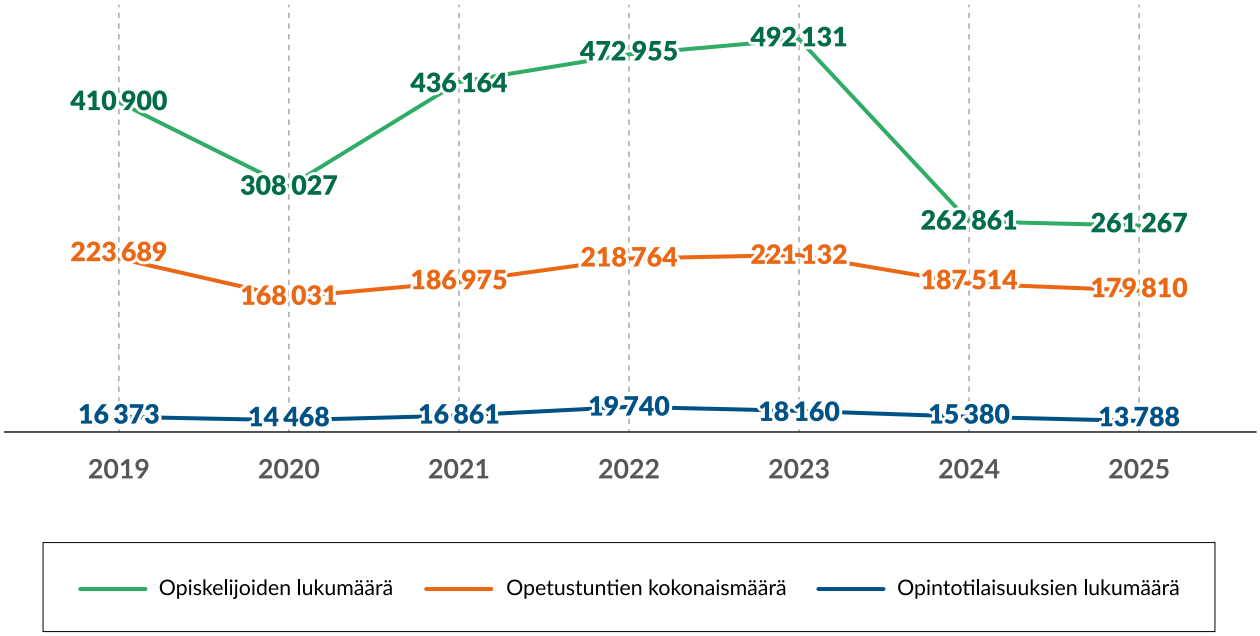
- kulttuurijärjestöt- ja yhdistykset
- kasvatus-, tiede- ja opintojärjestöt ja -yhdistykset
- maaseutu-, kylä- ja kaupunginosayhdistykset
- lapsi-, nuoriso- ja opiskelijajärjestöt, piirit ja yhdistykset
- eläkeläisyhdistykset
- rauhaan tai maanpuolustukseen liittyvät järjestöt ja yhdistykset
- valmius- ja pelastusalan sekä kriisiauttamiseen keskittyvät järjestöt, liitot ja yhdistykset
- luonto, eläin- ja ympäristöjärjestöt ja yhdistykset
- urheilu- ja liikuntayhdistykset
- seurakunnat ja muut uskontoon ja maailmankatsomukseen liittyvät yhdistykset
- muut yhdistykset

6. SIVISTYS, OPPIMINEN JA OSAAMINEN

6.1. OPINTOKESKUSTEN KOULUTUKSET 2025

Vuonna 2025 opintokeskukset järjestivät koulutuksia yhteensä **1325 kanssajärjestäjän kanssa. Kanssajärjestäjien määrä on pysynyt samana vuoteen 2024 verrattuna**. Järjestöjen rahoitusleikkausten takia myös uudet toimijat ovat alkaneet hyödyntämään opintokeskusten palveluja. Erilaisia vapaan sivistystyön **koulutuksia järjestettiin 13 853**. (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025)

Valtionosuusrahoituksella toteutettujen koulutusten, opetustuntien ja opiskelijoiden määrä laski edelleen vuonna 2025 johtuen rahoitusleikkauksista. Suuri pudotus tapahtui jo vuonna 2024 merkittävän 23 %:n rahoitusleikkauksen myötä. **Vuonna 2025 koulutuksia järjestettiin 13 788, opetustunteja oli 179 810 ja opiskelijoita 261 267**. (Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2025)

Kaavio 2. Opintokeskusten valtionosuusrahoituksella toteutetun kurssitoiminnan kehitys 2019–2025.

”Toivottavasti tällainen matalan kynnyksen toiminta ja koulutustarjonta voisi jatkua myös tulevaisuudessakin eli tsemppiä vain toimintaan!”

–Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

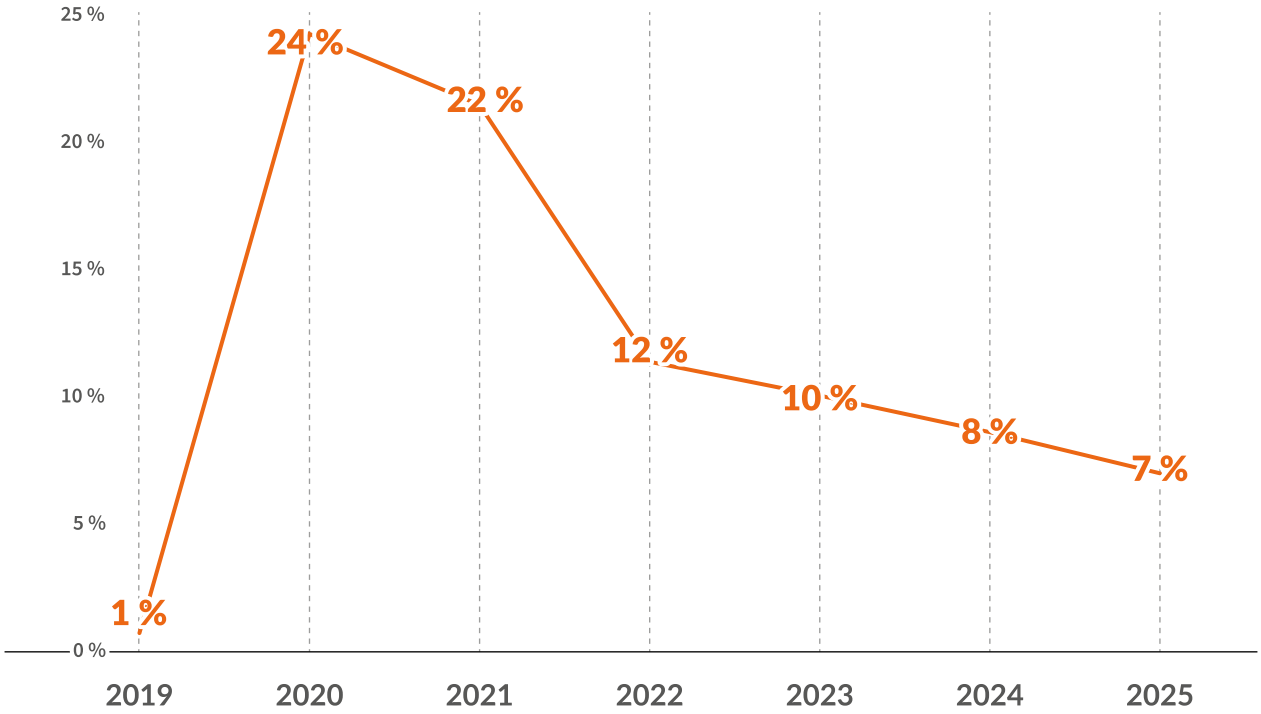
Tilastokeskuksen aiheluokituksessa on 157 erilaista koulutusaihetta ja opintokeskusten koulutusten teemat kattavat näistä aiheista 70 %. Kukin yhdistys toteuttaa omaa perustehtäväänsä ja kehittyy siinä, mikä näkyy suuressa erilaisten aiheiden määrässä.

Tyypillisin koulutusaihe opintokeskuksissa oli kansalais- ja järjestötoiminta vuonna 2025. Koulutuksista **29 % oli luokiteltu aiheeltaan kansalais- ja järjestötoiminnaksi. Näihin koulutuksiin osallistui myös eniten opiskelijoita**, 35 % kaikista opintokeskusten opiskelijoista. Opintokeskusten rooli järjestöjen oppilaitoksena näkyi siis paitsi toimintarakenteessa, myös koulutusten aiheissa. (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025).

> *”(Yhdistys)koulutukseen oli saatu paljon käytännönläheistä asiaa, jonka voi toteuttaa heti.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, TJS Opintokeskus*

> *”Toiminnantarkastusta tehnyt muutaman kerran ja vielä pian taas edessä, niin tämä koulutus antoi varmuutta tehtävään ja myös vertailukohtaa, ettei ehkä aiemmat kerratkaan ihan pieleen menneet. Hyviä uusia vinkkejä kuitenkin, jota voi hyödyntää.”*
>
> *–Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi*

Opintokeskusten pedagogiikka tukee lähimuotoista opetusta, jossa kohdataan ja liitytään oppimisyhteisöön. Myös suurin osa koulutuksiin osallistuvista tulee mieluummin lähiopetukseen. Tämä näkyy lähi- ja etäopetustuntien määrästä. Koronapandemian karanteenivuosina verkko-opetus lisääntyi voimakkaasti, mutta ei tullut jäädäkseen opintokeskuksiin (kaavio 3).

Kaavio 3. Etäopetustuntien määrä prosentteina opetustuntien kokonaismäärästä.

Opintokeskukset järjestivät koulutusta 283 Suomen kunnassa eli opintokeskusten koulutustoiminta kattoi lähes koko Suomen (kuva 3). Kuntia oli Suomessa 308 vuonna 2025. (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025)

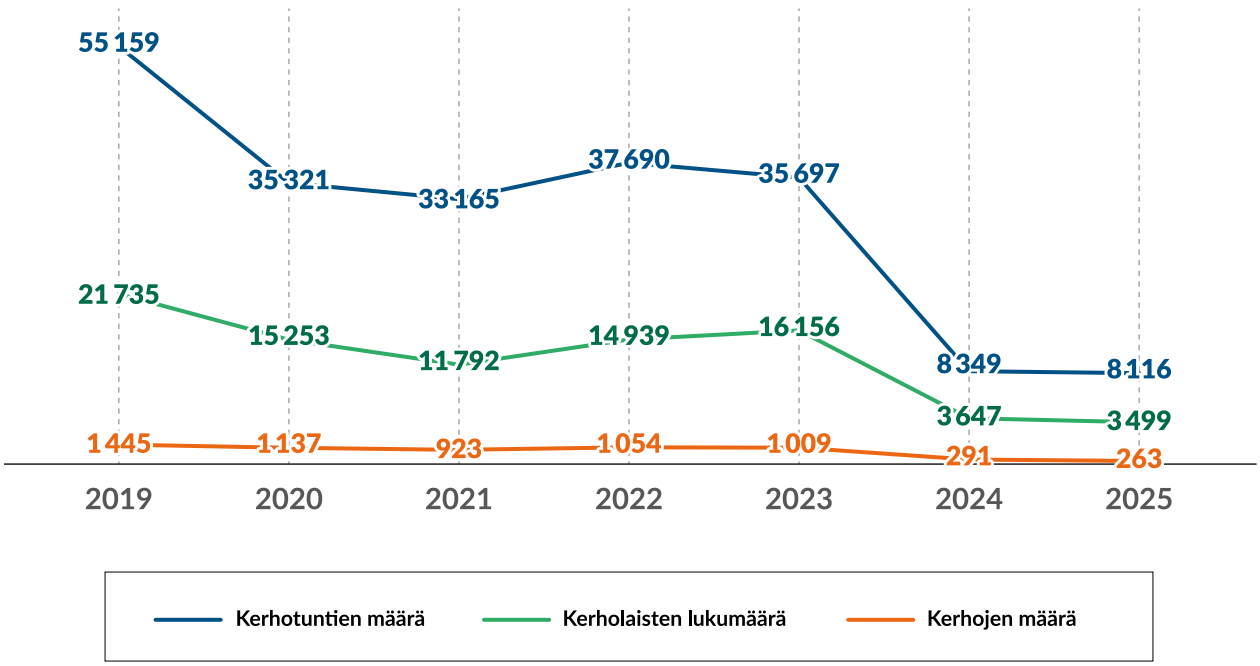

Kuva 3. Kunnat, joissa järjestettiin opintokeskusten koulutusta 2025.

Koulutusten lisäksi toinen opintotoiminnan muoto opintokeskuksissa on opintokerhot. Ne ovat itsenäisiä vertaisoppivia ryhmiä, jotka päättävät ryhmässä opiskeltavan aiheen ja valitsevat keskuudestaan ohjaajan. Opintokerhot ovat opintokeskusten pedagoginen ydin ja niitä on ollut kaikilla opintokeskuksilla yli satavuotisen historian ajan. Opintokerhomuotoinen opiskelu on mahdollistanut yhdistyksissä omaehtoisen sivistystoiminnan, joissa on pystytty matalalla kynnyksellä laajentamaan ymmärrystä maailmasta ja ottamaan osaa siihen aktiivisina kansalaisina. (Kirstinä ym. 2024) Tällä hetkellä opintokerhoja on neljällä opintokeskuksella ja opintokerhoja järjestettiin 263 vuonna 2025. Opintokerhojen opetustunteja kertyi vuoden 2025 aikana 8 116 tuntia (Kaavio 4). (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025)

”Opintokerhomme aihe oli käsityöaktivismi. Keskustelimme erityisesti käsitöiden asemasta yhteiskunnassa. Pohdimme myös sitä, että käsityöt usein suljetaan taiteen määritelmän ulkopuolelle. Mietimme, mitä käsityöaktivismin muotoja on. Toisaalta se voi näkyä töinä, jotka kuvan tai tekstin avulla välittävät viestin, mutta käsityöaktivismi voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että valmistaa jonkin käytännöllisen esineen, jonka antaa sitä tarvitsevalle ihmiselle.”

– Opintokerhon vertaisohjaaja, KSL-opintokeskus

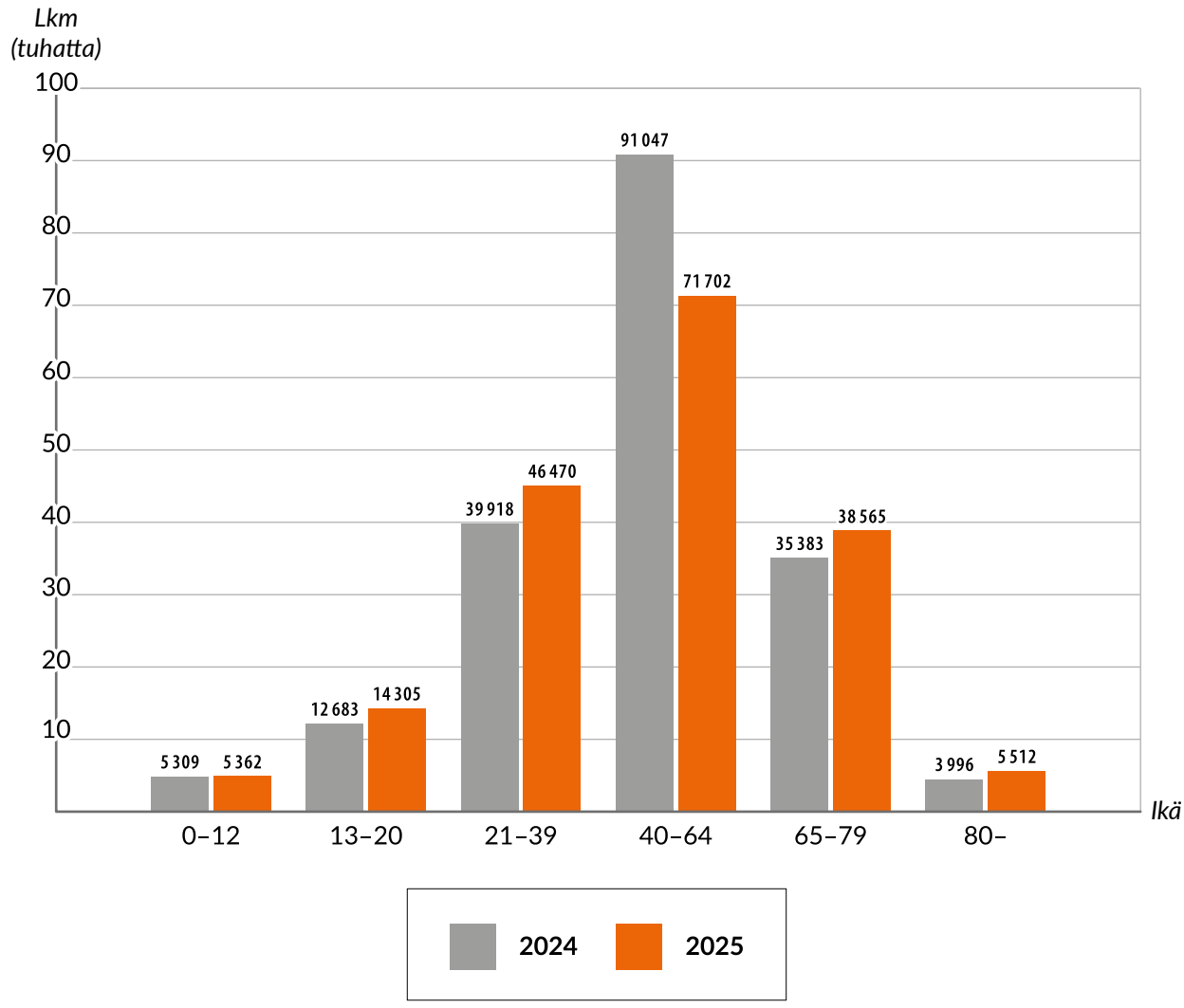
Kaavio 4. Opintokeskusten opintokerhotoiminnan kehitys 2019–2025.

6.2. OPINTOKESKUSTEN OPISKELIJAT

Vuonna 2025 opintokeskusten ja niiden kanssajärjestäjien **koulutuksiin osallistui yhteensä 181 916 opiskelijaa**, mikä oli **3,5 % vähemmän edellisvuoteen nähden** (v. 2024: 188 336 opiskelijaa). Tämä yksittäisten opiskelijoiden määrä on nk. netto-opiskelijamäärä. (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025, Tilastokeskus 2025)

Osa ihmisistä osallistui useampaan kuin yhteen koulutukseen opintokeskuksissa. Kun nämä opiskelijat huomioidaan koulutusten opiskelijamäärissä, opiskelijamäärä oli **283 122** vuonna 2025 (nk. brutto-opiskelijamäärä). (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025)

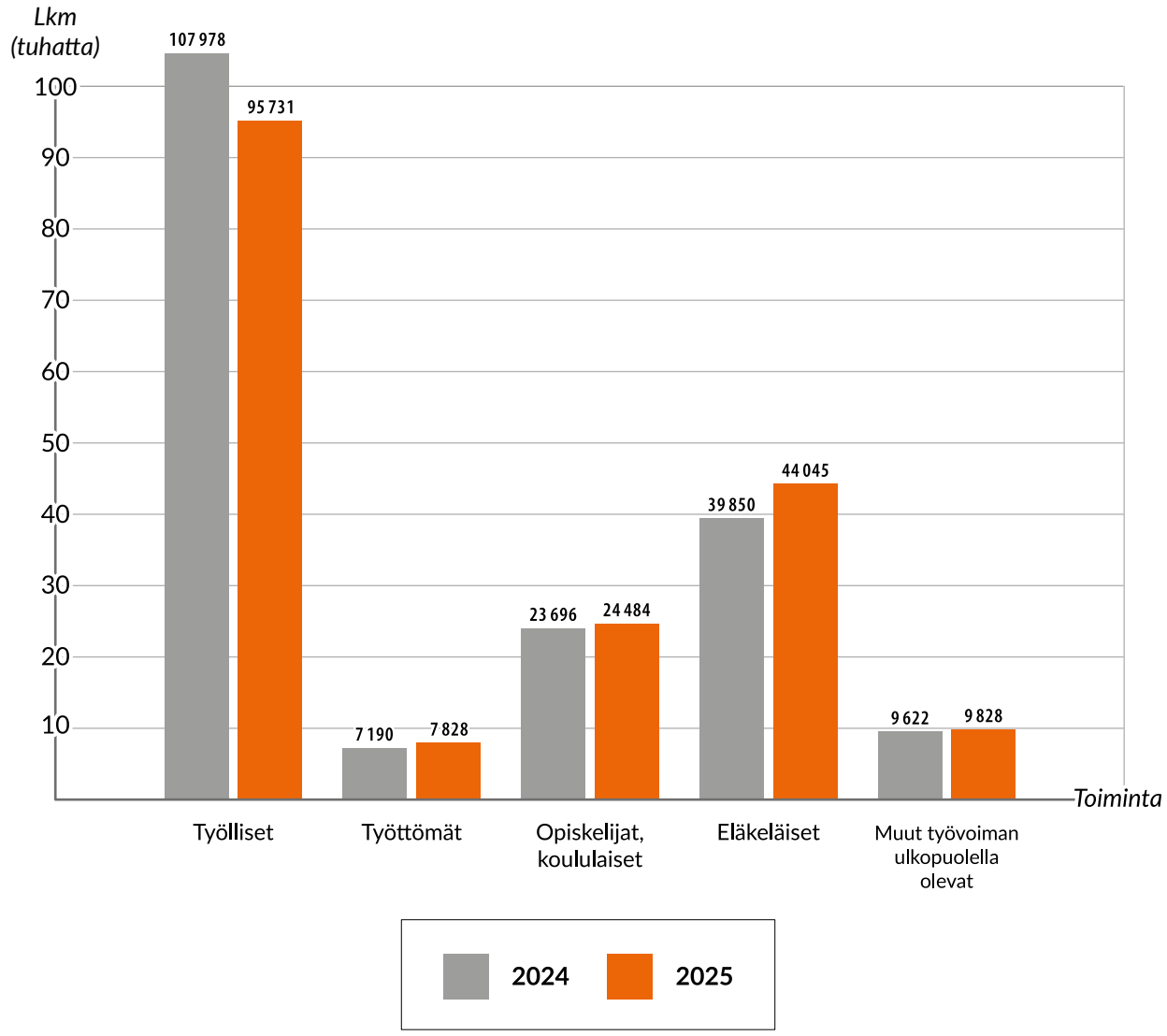
Vuonna 2025 opintokerhoihin osallistui 3 499 opiskelijaa, joka on myös **noin 3,5 % vähemmän kuin vuonna 2024** (3 626 opiskelijaa). (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025, Tilastokeskus 2025)

Kaavio 5. Opiskelijoiden ikäjakauma opintokeskusten koulutuksissa 2024–2025.

Opintokeskusten koulutuksissa oli monen ikäisiä ihmisiä. Edellisvuoden tapaan vuonna 2025 **suurin ikäryhmä oli 40–64-vuotiaat**. Heitä oli opiskelijoista noin 40 %. Huomionarvoista tosin on, että heidän lukumääränsä laski noin 21 %, kun muiden ikäryhmien yksittäisten ihmisten määrä vastaavasti kasvoi edellisvuodesta. Vain 0–12-vuotiaiden oppijoiden määrä pysyi suunnilleen ennallaan edellisvuoteen nähden. (Kaavio 5). (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025, Tilastokeskus 2025)

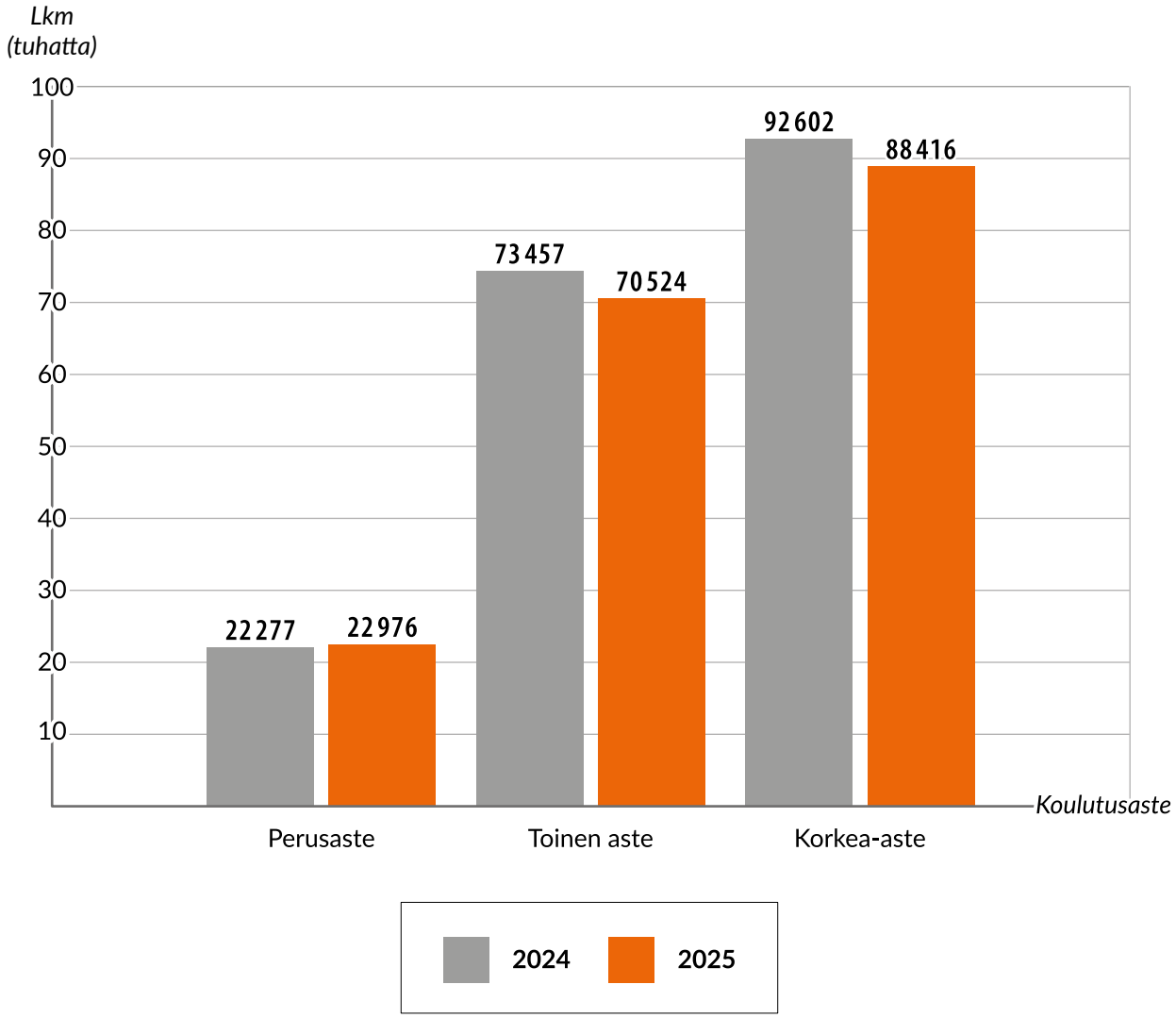
Opiskelijoista noin puolet oli työssäkäyviä ihmisiä edellisvuoden tapaan. Yksittäisten työssäkäyvien opiskelijoiden määrä kuitenkin laski edellisvuodesta noin 11,5 %. Työttömien määrä vastaavasti nousi noin 8 % ja eläkeläisten noin 10 %. (Kaavio 6) (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025, Tilastokeskus 2025)

Kaavio 6. Opiskelijoiden pääasiallinen toiminta opintokeskusten koulutuksissa 2024–2025.

Ikäjakaumasta ja pääasiallisesta toiminnasta näkyy opintokeskusten perinne aikuisoppilaitoksina. Ikäjakauma ja pääasiallinen toiminta heijastavat opiskelijapalautteissakin esiin tulevaa näkökulmaa opintojen hyödyntämisestä paitsi yhdistystoiminnassa ja henkilökohtaisessa elämässä, myös ammatillisessa kehittymisessä ja työssä jaksamisessa.

Vuonna 2025 opintokeskusten opiskelijoista noin puolella oli korkea-asteen tutkinto (48,6 %). Toisen asteen tutkinto oli 38,8 % opiskelijoista. Perusaste oli koulutustaustana 12,6 % opiskelijoista. Näissä ei ollut merkittävää muutosta edellisvuoteen verrattuna. (Kaavio 7). (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025, Tilastokeskus 2025)

Kaavio 7. Opiskelijoiden koulutustausta opintokeskusten koulutuksissa 2024–2025.

Opintokeskukset ovat raportoineet Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) arviointiin liittyvässä itsearviointikyselyssä tavoittavansa koulutuksillaan seuraavia haavoittuvia kohderyhmiä:

- työttömät
- muusta syystä työvoiman ulkopuolella olevat (työkyvyttömyys, perhevapaa, omaishoitajuus, varusmies- tai siviilipalvelus)
- ulkomaalaistaustaiset
- kehitysvammaiset
- mielenterveyskuntoutujat
- romanit
- rikos- ja päihdetaustaiset
- sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt
- henkilöt ilman perusopetuksen jälkeistä koulutusta
- henkilöt, joilla on oppimisvaikeuksia tai oppimisen tuen tarvetta
- työttömyysuhan alla olevat
- maahanmuuttajataustaiset
- pitkäaikaissairaat ja toimintarajoitteiset
- ikääntyneet, joille koulutus ei ole tarjonnut tasa-arvioisia mahdollisuuksia
- sosioekonomisesti heikossa asemassa olevat
- syrjäytymisvaarassa olevat
- saamenkieliset
- romanikieliset
- viittomakieliset.

Opintokeskusten opiskelijoista 89 %:lla oli äidinkielenään suomi ja 6,5 %:lla ruotsi. Lopun 4,5 %:n äidinkieli oli jokin muu, kuten saame, venäjä, ukraina, englanti, viro, arabia tai somali. (Tilastokeskus 2025)

Jokaisella tulisi niin Suomen perustuslain kuin aikuiskoulutuksen eurooppalaisen kattojärjestö EAEA:n mukaan olla oikeus päästä laadukkaan aikuisten oppimisen ja koulutuksen piiriin, sillä jokainen voi oppia. Tämä koskee kaikenikäisiä, eri taustoista ja yhteisöistä tulevia sekä neurokirjon ihmisiä. (EAEA 2024, 4)

Tilastoista nähdään, että opintokeskusten ja niiden kanssajärjestäjien toteuttama koulutus tavoittaa varsin laajasti ja monipuolisesti Suomessa asuvia ihmisiä. Koulutukset luovat mahdollisuuden matalan kynnyksen oppimiseen ja mahdollisuuden kiinnittyä järjestötoimintaan ja erilaisiin yhteisöihin. Opintokeskusten opiskelijaprofiilissa on

Suomen koko väestön tilastotietoihin verraten suhteellisesti hieman enemmän suomen- ja ruotsinkielisiä, korkeasti koulutettuja ja työllisiä. (Tilastokeskus 2025)

6.3. MAAHAN MUUTTANEIDEN KOULUTUS

Maahan muuttaneiden koulutuksia on opintokeskuksissa tehty ja kehitetty 2000-luvun alusta asti. Tällä hetkellä opintokeskuksilla on monenlaista koulutusyhteistyötä, opintokerhoja ja hankkeita useiden maahan muuttaneiden järjestöjen kanssa. Osa opintokeskusten opintoseteliavustuksella toteutetuista koulutuksista on suunnattu maahan muuttaneille.

Lisäksi opintokeskukset ovat vuodesta 2018 alkaen järjestäneet kotoutumis- sekä luku- ja kirjoitustaidon koulutusta aikuisille maahan muuttaneille ja vastanneet siten lakisääteiseen, vapaalle sivistystyölle annettuun tehtävään (Laki vapaasta sivistystyöstä 1998/632 §9, laki kotoutumisen edistämisestä 2023/681 §26). Tehtävän mukainen koulutus perustuu Opetushallituksen lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuositukseen, ja sen tavoitteet kiinnittyvät arjen perustaitoihin.

Opintokeskusten toiminnallisessa luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa opetellaan mm. käyttämään julkisia liikennevälineitä, hyödyntämään lähipalveluita ja selviytymään digitaalisista palveluista. Perinteiset opiskelumuodot eivät ole toimivimpia, kun opiskelijalla on vähän tai ei ollenkaan pohjakoulutusta (Alvoittu, Kumpumäki 2023). Vapaan sivistystyön koetaan monipuolistavan luku- ja kirjoitustaidon opiskelumahdollisuuksia ja osaltaan myös nopeuttavan maahanmuuttajien polkuja koulutukseen ja työelämään.

Näillä näkymin vapaan sivistystyön lakisääteinen tehtävä päättyy vuoden 2026 lopussa ja maahan muuttaneiden kotoutumissuunnitelman mukainen luku- ja kirjoitustaidon opetus siirtyy kuntien työvoimaviranomaisille. Opintokeskukset ovat ottaneet kantaa tähän muutokseen ja vastustaneet sitä yhdessä muiden vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa.

Kuva 4. Kotoutumissuunnitelman mukaisen koulutuksen opetustunnit ja opiskelijat.

”Olen huomannut, että monelle kotouttavan lukutaitokoulutuksen osallistujalle opiskelu uuden kotimaan kielellä on suuri haaste ja jännittävä asia. Lähdemme liikkeelle kuvien ja toiminnan kautta ja sanoitamme ympärillä olevia asioita. Pyrimme luomaan tilanteita, joissa opiskelijat saavat pieniä onnistumisen kokemuksia aidoissa kohtaamisissa valtaväestön kanssa. On hienoa nähdä, kun opiskelijan itsetunto ja rohkeus tehdä asioita uudessa kotimaassa vahvistuu.”

–Kouluttaja, KSL-opintokeskus

Opintokeskukset ja niiden kanssajärjestäjät toteuttivat vuoden 2025 aikana **235 maahan muuttaneille järjestettyä koulutusta**, joka on hieman enemmän kuin vuonna 2024 (194 koulutusta). Yksittäisten osallistujien määrä vuonna 2025 oli 2452 ja osallistujien kokonaismäärä oli 3436. (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025, Tilastokeskus 2025)

Maahan muuttaneiden opintokerhoja järjestettiin 17, kun niitä vuonna 2024 järjestettiin 12. Näihin opintokerhoihin osallistui **246 opiskelijaa**, kun niihin vuonna 2024 osallistui 154 opiskelijaa. **Opetustunteja opintokerhoissa** vuonna 2025 kertyi **479**, kun vuonna 2024 opetustunteja oli 346. (Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025, Tilastokeskus 2025). **Opintokerhojen määrän yleisesti vähentyessä on kuitenkin maahan muuttaneiden opintokerhojen määrässä ja opiskelijamäärissä tapahtunut kasvua**.

Opintokeskuksissa maahan muuttaneiden koulutuksissa otetaan huomioon heikoimmassa asemassa olevat oppijat, jotka tarvitsevat usein joustavia koulutusratkaisuja.

”Tiivistettynä työelämätaitopajoilla on ollut suuri vaikutus maahan muuttaneiden naisten itsenäisyyden lisääntymisessä niin arjen asioiden hoidossa, kaupungissa liikkumisessa, suomen kielellä kommunikoinnissa, verkosta tiedon hakemisessa kuin oman arjen ja jatkopolkujen suunnittelussakin. Lisäksi moni on tuonut esille oppimisen halun kasvua ja toivomusta jatkaa mahdollisimman pian uudessa ryhmässä opiskelua.”

–Kouluttaja, TSL-opintokeskus

”Vaikka tämä kurssi oli lyhyt, se auttoi minua ymmärtämään ja oppimaan monia uusia suomenkielisiä sanoja ja oppimaan lisää työhöni liittyvistä uusista laeista.”

–Opiskelijapalaute, TSL-opintokeskus

Vapaa Sivistystyö ry:n ja Kansanvalistusseuran mukaan aikuisten oppimista ja koulutusta koskeva käsitys on tällä hetkellä hyvin kapea Euroopan unionin politiikassa, ja tätä näkökulmaa on laajennettava. Lisäksi äärioikeiston nousu on haastanut maahan muuttaneiden koulutuksen monissa maissa. Euroopan unionin tulisi aktiivisesti tukea ja korostaa maahan muuttaneiden koulutuksen merkitystä aikuisten oppimisen ja koulutuksen avulla. (EAEA:n maaraportti 2024–2025, Suomi)

Järjestöjen oppilaitoksena opintokeskus voi myös yhdistää koulutukseen vapaaehtoistoimintaa. Järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan liittäminen maahan muuttaneiden kotoutumis- ja kielikoulutukseen lisää rohkeutta käyttää suomen kieltä, mahdollistaa osallisuuden kokemuksia yhteisen työskentelyn ja yhteisöön kuulumisen kautta.

”Rakastan tehdä (vapaaehtois)työtä. Siksi minulla oli tosi hyvä olo siellä. Se on hyvä paikka, koska teemme siellä tärkeitä ja hyödyllisiä asioita.”

– Opiskelijapalaute, KSL-opintokeskus

6.4. OPINTOKESKUSTEN KOULUTUSTEN VAIKUTUKSIA

Opintokeskusten ja niiden kanssajärjestäjien toteuttamien koulutusten avulla opitaan uusia asioita, tietoja ja taitoja sekä kehitetään eri toimijoiden osaamista. Tavoitteena on, että yksilöiden osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemukset vahvistuvat ja yhteisöjen toimintakyky sekä elinvoimaisuus paranevat. Suomen turvallisuus, valmius ja varautuminen paranevat. Kansalaisyhteiskunta vahvistuu ja on toimintakykyinen erityisesti järjestöyhteistyön, vapaaehtoisten kouluttamisen ja demokratiaosaamisen koulutusten kautta. Koulutukset tuottavat myös yleisesti hyödynnettäviä kansalaistaitoja.

”Tärkeintä on liike, ei päämäärä. Meidän tavoitteemme on kouluttaa ihmisiä uskomaan omaan kykyynsä muuttaa maailmaa. Miten he sitä muuttavat on heistä kiinni.”

–Kouluttaja, TSL-opintokeskus

”Sain tästä jaksosta tietoa aiemmin ilmaisemaan tavoitteeseeni; saada rohkeutta osallistua keskusteluihin aktiivisemmin, koska keskustelutaitojakin voi harjoitella, ja lisäksi uskon ja minulla on vahva luottamus siihen, että yhdistyksemme toimii psykologisesti turvallisesti, vaikka en siitä vielä löytänytkään kirjattua dokumenttia. Opin tämän jakson aikana lisää asioista, joista toivottavasti jalostuu taitoja ja keinoja, joita voin toteuttaa yhdistystoiminnan ylläpitämiseksi sekä kehittämiseksi.”

–Opiskelijapalaute, TJS Opintokeskus

Aikuiskoulutus ja -oppiminen näyttelee keskeistä roolia sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisessä, monimuotoisuuden hyväksymisessä ja osallisuuden lisäämisessä. (EAEA 2024, 17) Opintokeskusten koulutuksissa opitut uudet tiedot ja taidot ovat laajasti hyödynnettävissä sekä vapaaehtois- ja järjestötoiminnassa että niiden ulkopuolella.

”Kurssi on opettanut sanoittamaan ja tunnistamaan omaa osaamistaan työnhakutilanteissa. Etenkin työhaastatteluharjoitukset kurssilaiset ovat kokeneet hyödyllisiksi ja jännittämistä vähentäviksi.”

– Opiskelijapalaute, TSL-opintokeskus

”Sain koulutuksesta rohkeutta kokeilla uutta ja ajatella, että verkkovälineet voivat helpottaa työtä.”

– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

Euroopan aikuiskoulutusjärjestön (EAEA) mukaan aikuisoppiminen ja -koulutus on keskeinen väline kriittisen ajattelun sekä elinvoimaisen ja toimivan kansalaisyhteiskunnan kehittämisessä. Samalla aikuiskoulutus tarjoaa turvallisia tiloja aktiivisen kansalaisuuden kehittämiseen. Sillä on pitkä perinne siltojen rakentamisessa ja ihmisten yhdistämisessä yli rajojen sekä sovinnon edistämisessä. Kansalaistaidot ja oppiminen voivat vahvistaa luottamusta ja tasapainottaa vihapuhetta. (EAEA 2024, 6)

”Ryhmän ilmapiiri oli rauhallinen, turvallinen ja muita arvostava. Kaikki hyväksyttiin mukaan sellaisina kuin he olivat.”

– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

Järjestöt ovat osaltaan tukemassa demokraattisen yhteiskunnan vahvistamista. Vuoden 2025 aikana 7 opintokeskusta selvitti koulutuspalautekyselyissä, kuinka hyvin osallistujat voivat **hyödyntää koulutuksessa oppimaansa järjestötoiminnassa. Vastausten keskiarvo vuonna 2025 viisiportaisella asteikolla oli 4,40 (N=2368), kun se vuonna 2024 oli 4,34 (N=2636)**. Opintokeskusten toteuttama koulutus näyttää siis vastaavan järjestötoimijoiden tarpeeseen tuottamalla järjestö- tai yhdistystoiminnassa erinomaisesti hyödynnettävää osaamista.

”Olen saanut tällä jaksolla paljon tietoa yhdistyslakiin, yhdistyksen sääntöihin ja kokouskäytäntöihin sekä -menettelyihin liittyen. Tieto lisää myös kaipaamaani rohkeutta osallistua aktiivisemmin keskusteluun ja esim. tuoda asioita esityslistalle. Kokemuksen myötä taidot ja keinovalikoima karttuvat antaen näkemystä tulevaan.”

– Opiskelijapalaute, TJS Opintokeskus

”Sain hyvän ja kattavan kokonaisuuden tietoa yhdistyksessä toimimisen eri osa-alueista aikaisemman, vähän hajanaisen kokemuksen tueksi. Erityisesti linkit säädöksiin ja kirjallisuuteen helpottavat tiedon etsimisessä.”

– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

7. OPINTOKESKUSTEN PEDAGOGINEN TUKI KANSSAJÄRJESTÄJILLE

7.1. OPINTOKESKUSTEN PEDAGOGISET RESURSSIT

Vuonna 2025 opintokeskuksilla oli **pedagogista henkilöstöä 65 henkilötyövuotta**, kun vuonna 2024 vastaava luku oli 68 henkilötyövuotta (Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2025). **Opintokeskukset joutuvat edelleen sopeuttamaan toimintaansa ja resurssejaan epävakaan taloustilanteen ja järjestöihin kohdistuneiden rahoitusleikkausten takia**. Pedagoginen henkilöstö suunnittelee ja kehittää koulutustoimintaa, huolehtii koulutusten laadusta ja antaa yhdistystoimijoille pedagogista tukea (kts. 4.2.2).

> *”Työni järjestöjen oppilaitoksessa värittyy ruohonjuuritason oppimiskokemuksista ja laajoista pedagogisista kehitysvisioista, joka päivä eri tavalla.”*
>
> *– Koulutussuunnittelija, Opintokeskus Kansalaisfoorumi*

Opintokeskuksissa koulutus tehdään pääosin yhdessä järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Keskiössä on yksilön tarpeen sijaan yhteisön kehittäminen (Wikström 2023). Opintokeskusten pedagogisia lähtökohtia on aina määritellyt ja määrittelee edelleen yhteisön oppiminen ja vahvistaminen. Ammattitaitoiset ja pätevät aikuiskouluttajat (joita kutsutaan usein myös ohjaajiksi, kouluttajiksi tai opettajiksi) sekä muu henkilöstö ovat keskeisessä roolissa laadukkaiden ja vaikuttavien koulutusohjelmien onnistumisessa (EAEA 2024, 5).

> *”Huolimatta tiiviistä kestosta ilmapiiri oli koko ajan rauhallinen ja tilaa antava, eikä minkäänlaista kiireen tuntua ollut havaittavissa. Yksi parhaista koulutuksista, jonka olen käynyt!”*
>
> *– Opiskelijapalaute, KSL-opintokeskus*

Opintokeskusten kanssajärjestäjien toteuttamissa koulutuksissa yhdistystoiminnassa usein itsekin mukana olevat kouluttajat sopeuttavat toimintaansa joustavasti ryhmän tarpeiden, lähtötason ja kehittymistarpeiden mukaan. Ihmisten kokemuksia arvostetaan, sillä oppiminen on yhteinen prosessi. Ohjaaja auttaa yhteisöä rakentumaan pedagogisilla teoillaan. Vanhalla, opintokerhoista tutulla vertaisoppimiseen perustuvalla **pedagogiikalla luodaan yhteiskuntaan sosiaalista pääomaa** oppimalla vuorovaikutustaitoja ja luottamaan kanssaihmisiin. (Salo 2025, 13, 15, 16)

”Mukavaa, että kouluttajalla oli esimerkkejä omakohtaisista kokemuksista, ettei esitykset perustuneet pelkkään teoriaan. Kokonaisuus oli käytännönläheistä ja tuntui hyvin realistiselta. Mukava tunnelma.”

– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

7.2. OPINTOKESKUSTEN PEDAGOGINEN TUKI JA PEDAGOGINEN VIITEKEHYS

Järjestöjen kouluttajilla on järjestömuotoisen sivistystyön traditiossa siirtyvää ja opintokeskusten tukemaa pedagogista ajattelua ja taitoa. Koulutukset ovat laadukkaita, kun ne vastaavat yhdistysten, yhteisöjen ja yksilöiden tarpeisiin ja ne tuottavat uusia tietoja, taitoja tai osaamista. Opintokeskusten pedagoginen tuki kanssajärjestäjille on keskeistä koulutusten laadulle.

Pedagoginen tuki nähdään opintokeskuksissa laajana ja sitä tapahtuu monella eri tasolla. Pedagogista tukea ja ohjausta annetaan kanssajärjestäjille järjestökohtaisesti koulutuksen ideasta toteutukseen. Suunnittelua ohjataan systemaattisesti koulutusten hallintajärjestelmässä. (Lithovius 2026, 32, 33)

Opintokeskukset vahvistavat järjestöjen pedagogista osaamista muun muassa kouluttajakoulutuksilla sekä pedagogisilla materiaaleilla ja oppailla. Koulutuksia ja materiaaleja tuotetaan myös oppimisen ja koulutusten sisältöjen tueksi. Pedagoginen ohjaaminen perustuu opintokeskusten omaan vahvaan pedagogiseen viitekehykseen, jossa keskeistä on muun muassa osallistavat menetelmät, saavutettavuus ja yhdenvertaisuus. (Lithovius 2026, 33, 34) Pedagoginen viitekehys kuvaa sekä pedagogisen tuen että koulutusten pedagogisia periaatteita.

”Koulutuksessa parasta oli vertaisoppiminen ja käytännön vinkit.”

– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Sivis

”Tärkeää oli yhteinen jakaminen, toisilta saatu palaute ja konkreettinen harjoittelu.”

– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

Oppija on keskiössä kaikessa koulutusten kehittämisessä ja toteutuksessa menetelmistä käytännön toteutukseen ja arvioinnista edelleen kehittämiseen. Voimaannuttavien, osallistavien ja luovien menetelmien käyttäminen opintokeskusten koulutuksissa tarjoaa merkityksellisiä, muutosvoimaisia ja inspiroivia oppimiskokemuksia. Perinteistä vertaisoppimiseen ja dialogiin perustuva pedagogiikka toteutetaan

opintokeskusten kaikessa pedagogisessa toiminnassa. Se tukee myös kriittistä ajattelua ja ongelmanratkaisutaitoja, jotka ovat ratkaisevan tärkeitä aktiiviselle osallistumiselle demokraattisen yhteiskunnan prosesseihin. Aktiivinen osallistuminen edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta varmistamalla, että erilaisia näkökulmia kuullaan ja kunnioitetaan. (EAEA 2024, 4, 5, 17)

> *”Sain koulutuksesta paljon uutta. Se avasi aivan uudenlaisen näkökulman ihmisten väliseen kommunikointiin. Tärkeitä oivalluksia itsestä ja muista.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi*

Opintokeskusten sivistyskäsitys ja Euroopan komission ajatus tiedon ja ymmärryksen kehittämisestä sekä yhteisöllisyystaidoista avaintaitoina ovat yhteneväiset. Ihmisten tulee pystyä käsittelemään asioiden yhteyksiä ja monimutkaisuutta sekä reflektoimaan kriittisesti. (European Commission 2019, 11)

Pedagogisen viitekehyksen soveltamisen vaikutuksia

Tutkimustieto osoittaa, että vapaa sivistystyö lisää ihmisten itseluottamusta ja pystyvyyden tunnetta. Se tekee heidät tietoisiksi omista kyvyistään ja taidoistaan, mikä näkyy parempana kykynä hallita omaa elämäänsä ja tulla aktiivisiksi sekä integroituneiksi yhteisön jäseniksi. Vapaa sivistystyö voi parantaa hyvinvointia ja mielenterveyttä sekä yksilön ja yhteisön kehitystä. Se voi myös voimaannuttaa oppijoita osallistumaan yhteiskuntaan. (EAEA 2024, 4, 5, 12) Tämä vaatii kuitenkin tietyn tyyppistä pedagogista ymmärrystä ja otetta, jota opintokeskusten pedagoginen viitekehys erityisesti tukee. (Lithovius 2026, 34)

> *”Harjoitukset olivat inspiroivia, haluan viedä niitä omaankin työyhteisööni. Tunnelma oli hyväksyvä, turvallinen ja innostunut.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Sivis*

> *”Sain harjoitella kommunikaatiotaitojani muiden kanssa ohjatusti. Elävät kokemukset ja toistot ovat tärkeitä opetellessa uusia tapoja tunnistaa tunteita, tarpeita, niiden sanoittamista muille sekä asioiden pyytämisestä.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi*

Vapaa sivistystyö kokoaa ihmisiä yhteen yhteisen kiinnostuksen kohteen ympärille ja auttaa kehittämään yhteisöllisyyden tunnetta (lähiopetusmuotoisesti tai digitaalisesti), mikä edistää sosiaalista osallisuutta ja sitä kautta lisää hyvinvoinnin ja resilienssin

tunnetta. Nämä taidot vaikuttavat paitsi oppijoiden henkilökohtaiseen kehitykseen ja hyvinvointiin myös myönteisesti heidän sosiaaliseen elämäänsä ja ammatilliseen kehitykseensä. Työntekijöiden hyvinvoinnin aktiivinen edistäminen auttaa ehkäisemään pitkäaikaista passiivisuutta työuupumuksen ja muiden stressiperäisten terveysongelmien vuoksi. Se myös auttaa työntekijöiden jaksamisessa ja työtyytyväisyyden lisäämisessä. (EAEA 2024, 12)

> *”Ryhmässä pystyy jakamaan ajatuksia ja tulee usein uusia oivalluksia, näkee asioita uudesta näkökulmasta.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, KSL-opintokeskus*

Euroopan komissio (2019) näkee elinikäisen oppimisen kompetensseina muun muassa kansalaistaidot, ihmisten väliset vuorovaikutustaidot, oppimaan oppimisen taidot sekä kulttuurisen tietoisuuden ja ilmaisun. Nämä ovat opintokeskusten pedagogiikan ja tavoitteiden keskiössä. Vapaa sivistystyö auttaa ihmisiä myös elämään ihmisarvoista elämää terveyden ja hyvinvoinnin, kulttuurin, henkisyyden sekä kaikkien muiden henkilökohtaista kehitystä ja arvokkuutta tukevien tekijöiden osalta. (UNESCO 2016, 7)

7.3. JÄRJESTÖJEN OSAAMISEN KEHITTYMINEN OPINTOKESKUSTEN TUELLA

Järjestöjen tärkein voimavara on osaavat toimijat. Osaamista syntyy järjestökoulutuksen, vapaaehtoistoiminnan, luottamustoiminnan ja muun järjestötoiminnan kautta. Osaavien ja koulutettujen yhdistystoimijoiden ja vapaaehtoisten avulla järjestöillä on mahdollisuus edistää omia tavoitteitaan ja toteuttaa perustehtäväänsä. Opintokeskukset mahdollistavat laadukasta koulutusta ja oppimista järjestöissä.

Järjestökoulutusten tavoitteena on tuottaa uutta oppimista ja osaavia toimijoita. Koulutukset suunnitellaan osaamis- ja oppimislähtöisesti, tavoitteena tuottaa järjestöissä tarvittavaa osaamista. Koulutukset toteutetaan kanssajärjestäjien todellisissa toimintaympäristöissä, joten ne tuottavat käytännönläheistä ja arkeen hyvin sovellettavaa osaamista.

> *”Paljon asiaa mahtui kahteen tuntiin, vaatii vahvaa ammattitaitoa kouluttajalta. Hyvä, kattava kokonaisuus ja todella hyödyllinen (yhdistys)tehtävään.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, TJS Opintokeskus*

”Sain paljon uusia ideoita työhöni yhdistyksen viestinnässä.”

– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

Järjestökoulutuksen tuottamaa osaamista tehdään näkyväksi esimerkiksi opintopisteytettyjen koulutussuunnitelmien, todistusten ja osaamismerkkien avulla. Järjestöjen opintopisteytetyt koulutukset on mahdollista sisällyttää Opetushallituksen ylläpitämään ePerusteet-palveluun osaksi opintokeskuksien opetussuunnitelmia. Opetussuunnitelmien mukaisista koulutuksista koulutuksen osallistuja voi saada suoritusmerkinnän Opetushallituksen ylläpitämään Oma Opintopolku -palveluun, jolloin suorituksia voi hyödyntää myöhemmin muissa opinnoissa tai työnhaussa.

Vuoden 2025 kesäkuussa ePerusteet–palvelussa oli yhteensä 177 opintokeskusten opetussuunnitelmiin kuuluvaa koulutusta, kun niitä vuoden 2024 kesäkuussa oli 149. **Opintokeskukset ovat suunnitelleet osin yhdessä kanssajärjestäjien kanssa vuoden aikana 28 uutta opintopisteytettyä koulutusta**. Koulutusten aiheet liittyvät kansalais- ja järjestötoimintaan, kulttuuriin, sosiaali- ja terveysalaan, kasvatukseen, palo-, pelastus- ja turvallisuusalaan sekä luontoon ja ympäristöön.

Kansalliset perustaitojen osaamismerkit, KAPOS-merkit, ovat Opetushallituksen kehittämiä osaamismerkkejä, joiden avulla voidaan tunnistaa ja tehdä näkyväksi työelämässä tarvittavaa laaja-alaista osaamista. Merkkien myöntäjinä voivat toimia vapaan sivistystyön oppilaitokset kuten opintokeskukset. Kansalliset perustaitojen osaamismerkit jakaantuvat kuuteen teema-alueeseen: oppimisen taidot, tekstitaidot, numero- ja taloustaidot, vuorovaikutus- ja työhyvinvointitaidot, digitaidot sekä kestävyysosaaminen.

”Tämän kurssin ansiosta olen oppinut laatimaan tekstejä suomen kielellä, ymmärtämään kaikki tekstien laadinnan osa-alueet ja analysoimaan tekstejä kriittisen ajattelun avulla.”

– Opiskelijapalaute, TSL-opintokeskus

Vuoden 2025 aikana kaksi opintokeskusta on myöntänyt yhteensä 132 KAPOS-osaamismerkkiä kun niitä vuonna 2024 myönnettiin 98 kappaletta. Kaksi opintokeskusta on myöntänyt muita osaamismerkkejä kuin KAPOS-osaamismerkkejä vuoden 2025 aikana yhteensä 33 kappaletta. Kaikkien osaamismerkkien tarjoaminen ja vastaanottaminen on vapaaehtoista. Opintokeskukset ja niiden opiskelijat eivät tunnista hyötyvänsä KAPOS-merkeistä kovin laajasti.

8. OPINTOKESKUSTEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSTYÖTÄ 2025

Aikuisten oppimisen ja koulutuksen tulee perustua arvoihin, jotka edistävät sosiaalista osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuuden arvostamista (EAEA 2024, 4). Opintokeskusten sivistystyö perustuu **demokratian, rauhan, yhdenvertaisuuden ja vertaisuuden** arvioille. Tärkeää on myös **vapaus** toteuttaa koulutuksia, joille yhdistyksillä on tarve kuin myös ihmisten vapaus osallistua haluamaansa koulutukseen.

Opintokeskukset tarjoavat matalan kynnyksen oppimismahdollisuuksia. Opiskelu on omaehtoista, pedagogiikka mukaan ottavaa ja opiskelumahdollisuuksia on kaikkialla Suomessa. Järjestömuotoisessa sivistystyössä kynnys osallistua koulutukseen on matala, kun koulutus tapahtuu omassa tutussa yhdistyksessä.

Opintokeskukset käyttivät opintoseteliavustusta korvaamaan valtionosuusrahoitteisesta aikuisopiskelusta perittäviä maksuja. Maahanmuuttajien, työttömien, eläkeläisten, oppimisvaikeuksia kokevien ja niiden, joilla ei ole perusopetuksen jälkeistä koulutusta, oli mahdollista päästä tiettyihin opintokeskusten koulutuksiin alennetulla maksulla tai maksutta.

Opintokeskukset arvostavat turvallisemman tilan luomista niin koulutuksissaan kuin työpaikkoina. Opintokeskukset ry:llä on turvallisemman tilan periaatteet, joita kaikki opintokeskukset ovat sitoutuneet noudattamaan. Opintokeskusten yhteisiä turvallisemman tilan periaatteita käytetään kaikissa koulutuksissa ja tilaisuuksissa. (Opintokeskukset ry)

Turvallisemman tilan huomioimisen ja luomisen tavoitteena on, että kaikki voivat tulla kohdatuksi omana itsenään, syrjintää tai häirintää pelkäämättä. Jokainen ihminen on arvokas. Vastuu kunnioittavan ja yhdenvertaisen ilmapiirin rakentamisesta on kaikilla yhteisesti. (Opintokeskukset ry) Kun kouluttajat ja oppijat sitoutuvat noudattamaan turvallisemman tilan periaatteita, kaikki voivat kokea olevansa tervetulleita opintokeskusten koulutuksiin ja oppimiselle on hyvät lähtökohdat.

> *”Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen näkyi tosi hyvin, mm. ryhmätehtävissä tämä tuli esille.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi*

Opintokeskukset työstivät toiminnallisia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiaan vuonna 2025. Ne järjestivät myös yhteisen työpajan ”Kohti yhdenvertaista ja tasa-arvoista vapaata sivistystyötä”, jossa kukin opintokeskus sai tukea ja inspiraatiota tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmansa tekemiseen (Opintokeskukset ry 15.6.2025).

Ihmisten tulisi kyetä viestimään rakentavasti erilaisissa ympäristöissä, toimimaan yhteistyössä tiimeissä ja neuvottelemaan. Tähän kuuluu erilaisuuden hyväksyminen, erilaisten näkökulmien ilmaiseminen ja ymmärtäminen sekä kyky luoda luottamusta ja tuntea empatiaa. Moninaisuuden ja erilaisten tarpeiden kunnioittaminen sekä valmius sekä ennakkoluulojen voittamiseen että kompromissien tekemiseen ovat oleellisia hyvissä yhteisöllisyys- ja vuorovaikutustaidoissa. (European Commission 2019, 11)

Noin puolet opintokeskuksista tarjosi häirintäyhdyshenkilökoulutusta ja muuta turvallisemman tilan koulutusta vuonna 2025 niin valtionosuuskoulutuksena koulutuskalentereissaan, pedagogisena tukena jäsenjärjestöilleen kuin myyntipalvelukoulutuksina. Koulutukset olivat suuren kysynnän perusteella erittäin ajankohtaisia ja niillä lisättiin osaamista yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömästä tilasta laajasti järjestöissä, kunnissa, viranomaisissa ja yrityksissä. Häirintäyhdyshenkilökoulutukset ovat esimerkki opintokeskusten merkityksestä suomalaisessa koulutuskentässä joustavina osaamistarpeiden täyttäjinä.

9. KESTÄVÄ KEHITYS JA EKOSOSIAALINEN SIVISTYS

Opintokeskukset ovat kollektiivisesti paneutuneet kestävään kehitykseen ja ekososiaalisen sivistyksen kysymyksiin jo usean vuoden ajan. Opintokeskusten henkilöstö on kouluttautunut ekososiaalisen sivistyksen teemoissa ja alkanut toimia kestävyyden teemojen edistämiseksi tehokkaasti, koska järjestöjen oppilaitoksina niillä on yhteisöllinen näkemys oppimisesta, kehittymisestä ja muutosten tekemisestä sivistystyön keinoin. Yhteisöillä on yksilöitä suurempi mahdollisuus olla ratkaisemassa viheliäisiä ongelmia, joten opintokeskusten opintotoiminnan mahdollisuudet tunnistetaan opintokeskuksissa myös suuriksi. Niin ihmisten monipuolinen kehittyminen kuin kestävän tulevaisuuden rakentaminenkin nähdään opintokeskuksissa yhteisöllisinä sivistysprosesseina.

Opetushallituksen Kestävän kehityksen nykytila vapaan sivistystyön oppilaitoksissa -raportin mukaan kaikissa opintokeskuksissa toimitaan suunnitelmallisesti kestävän kehityksen edistämiseksi. Kuudella opintokeskuksella oli oma erillinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kymmenen opintokeskusta kertoi toteuttavansa kokonaisvaltaisesti kestävää kehitystä toiminnassaan. (Lappalainen, 2025)

> *”Kaikissa hankkeissa pyritään ekologisen kestävyyden lisäksi edistämään sosiaalista kestävyyttä toteuttamalla toimenpiteitä yhdessä erilaisten yhteisöjen kanssa. Niissä on tuotettu monenlaista materiaalia aina biohiiletyksestä ja yhteisöpuutarhojen suunnittelusta ja perustamisesta Arkinuukailuun, kiertotalouteen ja sähköttömään säilöntään.”*
>
> *– MSL-opintokeskus*

> *”Kysymme kanssajärjestäjiltä kurssisuunnitelmavaiheessa kestävyyden huomioimisesta kurssilla. Omissa koulutuksissa kerromme koulutuskuvauksessa, millä tavoin kestävyys ja ekososiaalinen sivistys on esim. koulutuksen teemoissa ja/tai menetelmissä mukana. Näin varmistamme, että kestävyysajattelu läpileikkaa kaiken koulutustoimintamme.”*
>
> *– Opintokeskus Kansalaisfoorumi*

Opintokeskuksista osa on saanut tai hakenut kestävän kehityksen toiminnalleen OKKA-säätiön myöntämää oppilaitosten kestävän kehityksen sertifikaattia. Sertifikaattien määrä on noussut kahdella vuoteen 2024 verrattuna. Kestävän kehityksen sertifikaatin saaneet opintokeskukset ovat tehneet itsearviointia ja kestävän kehityksen ohjelman.

Toimenpiteet on auditoitu. Kestävän kehityksen ohjelmassa opintokeskus esittää tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla oppilaitos vahvistaa toiminnassaan tulevaisuutta ennakoivia ja yhteiskuntaa uudistavia toimintatapoja. Vuonna 2025 käynnistettiin yhteistyö OKKA-säätiön ja opintokeskusten kesken, jossa koulutetaan opintokeskusten työntekijöitä auditoimaan sertifikaattia hakevia oppilaitoksia.

Vuonna 2025

- neljällä (4) opintokeskuksella oli OKKA-säätiön myöntämä kestävän kehityksen sertifikaatti
- yhdellä (1) opintokeskuksella oli sertifikaatin hakuprosessi kesken

Aikuisoppiminen ja -koulutus edistää kestävyyttä kaikilla tasoilla, ei ainoastaan taitojen, tiedon ja osaamisen tarjoamisen kautta. Aikuiskoulutus tarjoaa tietoa, keskustelutiloja ja luovia lähestymistapoja uusien elämäntapojen, hankkeiden ja toimintamallien kehittämiseen, joita tarvitaan vihreässä siirtymässä ja kestävässä kehityksessä. Tämä sisältää käytännön ratkaisuja hyvin konkreettisiin ongelmiin (esim. materiaalien kierrätys ja uudelleenkäyttö, kaupunkiviljely ja kaupunkimehiläishoito), mutta myös vuoropuheluun osallistumisen ja laajempiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin sitoutumisen, jotta voidaan paremmin ymmärtää kaikkien toimijoiden rooli ja päästä ongelmien juurisyihin. (EAEA 2024, 9)

Aikuiskoulutus edistää kaikkien Agenda 2030 -ohjelman 17 kestävän kehityksen tavoitteen (SDG) saavuttamista rakentamalla muutoksen perustaa sosiaalisilla, poliittisilla, taloudellisilla, ekologisilla ja kulttuurisilla alueilla. Jokaisessa 17 tavoitteessa ainakin yksi alatavoite liittyy oppimiseen, koulutukseen, opetukseen tai vähintään tietoisuuden lisäämiseen koulutuksesta. (EAEA 2024, 9)

> *”Opintokerhon väkeä yhdisti uteliaisuus ja myös käytännön tarve ymmärtää monimutkaisesti yhteen kietoutunutta maailmaa ja mahdollisuuksia muuttaa sitä radikaalisti.”*
>
> *– Opiskelijapalaute, KSL-opintokeskus*

Aktiivinen kansalaisuus edellyttää kriittistä ajattelua ja kokonaisvaltaisia ongelmanratkaisutaitoja sekä kykyä muodostaa perusteltuja näkemyksiä ja osallistua rakentavasti yhteisön toimintaan ja päätöksentekoon. Kestävän kehityksen edistäminen sekä tiedon hankkimisen ja erilaisten viestintäkanavien käyttämisen taidot ovat tämän ajan kansalaistaitoja. Aktiivisella kansalaisella tulee olla kriittistä informaatiolukutaitoa. (European Commission 2019, 12)

Opetushallituksen Kestävän kehityksen nykytila vapaan sivistystyön oppilaitoksissa -raportissa todetaan, että kestävä kehitys koetaan osaksi vapaan sivistystyön oppilaitosten keskeisiä arvoja. Sivistyksen edistäminen ja kansalaistaitojen vahvistaminen ovat vapaan sivistystyön ydintä, johon liittyy vahvasti kestävä kehitys. Raportti osoittaa, että kestävä kehitys näkyy oppilaitosten toiminnassa monipuolisesti.

LÄHTEET

Alvoittu, K., Kumpumäki, T. 2023. Maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon opetus säilytettävä opetusministeriön alaisuudessa. https://www.ksl.fi/maahanmuuttajien-luku-ja-kirjoitustaidon-opetus-sailytettava-opetusministerion-alaisuudessa
Katsottu 12.8.2026.

EAEA – European Association for the Education of Adults. 2024. The Power of Joy of Learning. Manifesto for Adult Learning in the 21st Century.
https://eaea.org/wp-content/uploads/2024/07/EAEA_Manifesto_Digital_compressed-1.pdf
Katsottu 20.3.2026.

EAEA – European Association for the Education of Adults -maaraportti 2024–2025, Suomi.
https://vapaasivistystyo.fi/kv-asiat/eaean-maaraportit-2024-2025/?utm_source=openai
Katsottu 20.3.2026.

EIU – Economist Intelligence 2025. Democracy Index 2024. What's wrong with representative democracy?

European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Key competences for lifelong learning, Publications Office, 2019. https://data.europa.eu/doi/10.2766/569540
Katsottu 19.3.2026.

Fields, M. 2024. Vapaaehtoinen auttaa, vaikuttaa ja hyötyy – Katsaus Vapaaehtoistoiminta Suomessa 2024 -kyselyn tuloksiin. Opintokeskus Sivis.

Kirstinä, A., Kontkanen, T. & Heimo, S. 2024. Opintopiiri elää ajassa sivistyksellisten oikeuksien ja ekososiaalisen sivistyksen mahdollistajana. Teoksessa I. Järvinen, J. Pätäri & B. Wallén (toim.) Sivistykselliset oikeudet ja vapaa sivistystyö. Helsinki: Vapaa Sivistystyö ry.
https://www.vapausjavastuu.fi/sivistykselliset-oikeudet-kirstina-kontkanen-heimo (Verkkojulkaisusarja).
Katsottu 15.6.2026.

Koulutuksen kansallinen arviointikeskus. 2025. Vapaan sivistystyön yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja saavutettavuus –arviointi 2025–2026, hankesuunnitelma. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/Karvi-VST-arviointi-hankesuunnitelma.pdf
Katsottu 17.6.2026.

Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632#
Katsottu 13.8.2026.

Laki kotoutumisen edistämisestä 2023/681 §26. Laki kotoutumisen edistämisestä | 681/2023 | Lainsäädäntö | Finlex. Katsottu 13.8.2026.

Lappalainen, R. 2025. Kestävän kehityksen nykytila vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Raportit ja selvitykset. Opetushallitus. Kestävän kehityksen nykytila vapaan sivistystyön oppilaitoksissa | Opetushallitus. Katsottu 13.8.2026.

Lithovius, J. 2026. Opintokeskukset tukemassa järjestöjen opintotoimintaa. KSL-opintokeskuksen pedagoginen tuki ja viitekehys. Opinnäytetyö YAMK. Humanistinen ammattikorkeakoulu. https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202605018828

Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2019–2025.

Opintokeskukset ry. Turvallisemman tilan periaatteet. https://www.opintokeskukset.fi/yhdistys/materiaalit/turvallisemman-tilan-periaatteet Katsottu 19.3.2026.

Opintokeskukset ry 15.6.2026. Kohti yhdenvertaista ja tasa-arvoista vapaata sivistystyötä. https://www.opintokeskukset.fi/ajankohtaista/tasa-arvo-tyopaja Katsottu 7.8.2026.

Opintokeskukset ry:n kannanotto vuoden 2026 talousarvioehdotukseen. 12.8.2025. https://www.opintokeskukset.fi/ajankohtaista/kannanotto-talousarvioehdotus-2026 Katsottu 17.6.2026.

Opintokeskusten Tilastokeskukselle raportoimat tiedot vuodesta 2025

Salo, M. ja Öhman, A. 2025. Opintokeskusten koulutus rakentaa Suomen kriisinkestävyyttä. 16.4.2025. https://www.opintokeskukset.fi/ajankohtaista/koulutus-rakentaa-kriisinkestavyytt Katsottu 18.6.2026.

Salo, P. 2025. Föreningslivets lärandeaktiviteter. Åbo Akademi, FPV, Vasa. https://sfv.fi/sv/bidrag/fribildning/betydelsefull_bildning Katsottu 3.9.2025.

Suomen perustuslaki 731/1999 16 §. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/731 Katsottu 13.8.2026.

Tilastokeskuksen opintokeskuksilta keräämät tiedot 2025. Saatavissa kirjoittajilta.

Tilastokeskus 2025. Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2025. ISSN=1798–7830. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/fi/julkaisu/cmfpdadi40gsg07un1urfrm3q Katsottu 6.8.2026.

Tilastokeskus 2025. Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaan sivistystyön koulutus [verkkojulkaisu]. ISSN1799–4535. Helsinki: Tilastokeskus. https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oaiop/?tablelist=true Katsottu 17.3.2026.

Tilastokeskus 2025. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutusrakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1799–4586. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/fi/tilasto/vkour Katsottu 6.8.2026.

Tilastokeskus 2025. Väestö ja yhteiskunta. https://stat.fi/fi/tilastot/tietoa-teemoittain/suomi-lukuina/vaesto-ja-yhteiskunta Katsottu 6.8.2026.

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and Unesco Institute for Lifelong Learning 2016. Recommendation on Adult Learning and Education 2015. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245179 Katsottu 19.3.2026.

Vapaan sivistystyön tulevaisuustyöryhmä. Hankenumero OKM036:00/2025. Asianumero VN/15909/2025. Asettamispäivä 19.6.2025. https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM036:00/2025 Katsottu 17.6.2026.

Wikström, M. 2023. Professori Petri Salon haastattelu. https://www.larorikt.fi/forskare-jag-ar-imponerad-over-det-pedagogiska-ledarskapet-inom-den-finlandssvenska-foreningsverksamheten Katsottu 10.5.2024.

Opintokeskukset

STUDIECENTRALERNA

